ТОЗАГУЛ МАТЁҚУБОВА

ПОЭТИК ИДРОК ВА МАҲОРАТ

ТОШКЕНТ

УДК: 821.512.133
ББК 83.3 (5Ў)
М31

М31 Т.Р. Матёкубова. Поэтик идрок ва маҳорат. –Т.: «Fan va texnologiya», 2011, 172 бет.

Ушбу китоб икки қисмдан иборат бўлиб, дастлабки қисмдан ўр[illegible] олган «Поэтик идрок ва маҳорат» номли монографияда Муҳаммадри[illegible] Эрниёзбек ўғли Огаҳий шеъриятида қўлланилган анъанавий образлар тадқ[illegible] этилади. Муаллиф шоир лирик меросидаги мифологик, диний-тарих[illegible] образларини ўрганиш орқали Огаҳий поэтик идрокининг кенг қамро[illegible] истеъдодининг ўзига хос нозиб қирралари, бадиий маҳорати ҳақидаги илм[illegible] қарашларини назарий жиҳатдан асослайди.

Иккинчи қисм эса, Шарқ адабиётининг **Имом ал-Бухорий**, Ум[illegible] Хайём, Мирзо Абдулқодир Бедил, Абдураҳмон Жомий, Алишер Навои[illegible] Муҳаммад Аминхўжа Муқимий сингари улуғ намояндаларининг ХХ а[illegible] ўзбек адабиёти, хусусан, академик шоир Ғафур Ғулом ижодига таъси[illegible] ҳақидаги мақолаларни қамраб олган.

Китоб адабиётшунослар, олий ўқув юртларининг бакалавриат [illegible] магистратура босқичи талабалари, аспирант ва тадқиқотчилар, шунингде[illegible] адабиёт ихлосмандларига мўлжалланган.

УДК: 821.512.133
ББК 83.3 (5Ў)

Масъул муҳаррир: филология фанлари доктори, профессор **Ҳ.ХОМИДОВ**

Тақризчилар: филология фанлари доктори, профессор **Б.ТЎХЛИЕВ**;
филология фанлари доктори, профессор **С.ҲАСАНОВ**

Китоб Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университе[illegible] илмий Кенгашининг 2010 йил 30 сентябрдаги 2-сонли қарори б[illegible] нашрга тавсия этилган.

№57–4887/2011
ISBN 978-9943-10-443-3

© «Fan va texnologiya» нашриёти, 2011

ПОЭТИК ИДРОК ВА МАҲОРАТ
(Монография)

КИРИШ

Ёзма адабиётнинг ўзига хос анъаналари мавжуд бўлиб, бу анъаналар бевосита адабиётшуносликнинг кўп соҳалари билан боғлиқ. Мумтоз адабиётнинг асрлар оша давом этиб келаётган ана шундай анъаналаридан бири ижодкорнинг халқ маънавий бойлигини, диний ва ахлоқий қарашларини пухта эгаллаб, ундан ижодий фойдаланишида кўринади. Бу ҳолат ўтмиш шоирларимизнинг халқ оғзаки ижоди ва ёзма адабиётда кенг тарқалган образларга маълум бир ғоявий-эстетик мақсад билан мурожаат этишларида янада яққол намоён бўлади.

Анъанавий образлар ғоятда ранг-баранг бўлиб, уларнинг айрим белги ва хусусиятлари шеъриятда рамзга айланиб кетган.

Мумтоз шеъриятдаги анъанавий образларни алоҳида шоир асарлари, хусусан, лирикаси асосида таҳлил этиш ўша ижодкор дунёқарашини, бадиий маҳорати, истеъдод қирраларини теранроқ идрок қилиш ва кашф этишда кўл келади.

Шубҳасиз, ўзбек адабиёти тарихининг ҳар бир даврига оид шоирлар ижодий меросини анъанавийлик ва ўзаро муштараклик, шунингдек, индивидуаллик нуқтаи назаридан тадқиқ қилиш лозим. Ҳозирги даврда миллий ва тарихий-маънавий меросимизга эътиборнинг ортганлиги, ўзликни англаш давлат сиёсати даражасига кўтарилганлиги боис, фольклор ва ёзма адабиётни ўзаро ҳамкорлик ва алоқадорликда ўрганадиган тадқиқотларга кучли эҳтиёж сезилади. Зеро, ўзликни англаш тарихни билишдан бошланади.

XIX аср ўзбек адабиёти, Хоразм адабий муҳитининг йирик вакили Муҳаммад Эрниёзбек ўғли Ризо Огаҳий адабиётимиз тарихида ўзбек мумтоз адабиётини янги тараққиёт поғонасига кўтарган забардаст адиб, билимдон муаррих, закийтаъб мутаржимдир. Президентимиз Ислом Каримов ҳаққли равишда таъкидлаганидек: «Хоразм ва Хива заминида яшаган Паҳлавон Маҳмуд, Султон Вайс, Носириддин Рабғузий, Сулаймон Боқирғоний, Баҳоваддин Валад ва унинг буюк фарзанди Жалолиддин Румий, Абул-Қосим ал-Хоразмий, Исмоил Журжоний, Сирожиддин Саккокий, Мунис, Огаҳий, Баёний, Сафо Мутаний, Чокар, Шерозий, Хожихон, Бола бахши каби ўнлаб ва юзлаб алломалар, шоир ва санъаткорлар номини биз бугунги авлод вакиллари чексиз эҳтиром билан тилга оламиз ва бошимизга кўтарамиз»[1].

[1] Каримов И.А. Хива [illegible] 2500 [illegible] // Хива [illegible] 1997 йил [illegible] 21 октябрь.

МУНДАРИЖА

I. ПОЭТИК ИДРОК ВА МАҲОРАТ
(Монография)

Кириш ... 3

БИРИНЧИ БОБ
МИФОЛОГИК ОБРАЗЛАР ПОЭТИК ВОСИТА СИФАТИДА

1.1. Анъана ва ўзига хослик (Хизр ва пари образлари) ... 9
1.2. Бадиий-эстетик тафаккур ва образ такомили (Дев, аждар ва ит образлари) ... 30
Айрим хулосалар ... 50

ИККИНЧИ БОБ
ДИНИЙ-ТАРИХИЙ СИЙМОЛАР ТАЛҚИНИ

2.1. Пайғамбарлар образи ... 52
2.2. Тарихий-адабий қаҳрамонлар образи ... 67
Айрим хулосалар ... 76

УЧИНЧИ БОБ
ПЕЙЗАЖ, ПОЭТИК ИДРОК ВА МАҲОРАТ

3.1. Лирик қаҳрамон руҳий олами ва табиат ҳодисалари ўртасидаги уйғунлик ... 78
3.2. Табиат тасвири ва шоир ижтимоий қарашлари ифодаси ... 85
3.3. Шоир лирикасида пейзаж билан боғлиқ поэтик образлар ... 89
Айрим хулосалар ... 99
ХУЛОСА ... 101

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР ... 104

II. МАҚОЛАЛАР

1. Ғафур Ғулом - Навоий ижоди тадқиқотчиси ... 111
2. Пуршукуҳ анжумандаги нутқ ... 114
3. Авлодлар эътирофига сазовор аллома шоир ... 119
4. «Ўзбек халқининг муътабар шоири» ... 127
5. Ҳақ ва диёнатнинг мунаввар йўли ... 135
6. Бедил ва Ғафур Ғулом ... 140
7. Умар Хайём ва Ғафур Ғулом ... 151
8. Ғафур Ғулом поэтик меросида навоийона руҳ ... 160